

Cercet. Șt. III dr. Aurel-Dinu MOSCAL
Institutul de Filologie Română „A. Philippide” – Filiala Iași a Academiei Române

DE LA SEMANTICA LEXICALĂ ȘI SEMANTICA GRAMATICALĂ
LA PROBLEMATICA SEMANTICII NUMELUI PROPRIU
ȘI LA SEMANTICA POETICĂ

Rezumatul tezei de abilitare

Teza propusă pentru abilitare în domeniul Filologie, *De la semantica lexicală și semantica gramaticală la problematica semanticii numelui propriu și la semantica poetică*, prezintă parcursul meu profesional și științific, precum și contribuția personală și relevanța lucrărilor publicate în cadrul subdomeniilor abordate până în prezent. Lucrarea este structurată în două părți, fiind precedată de câteva considerații preliminare despre etapele formării mele profesionale, activitatea de cercetare și cea didactică.

Prezentarea activității științifice evidențiază contribuțiile aduse în teza de doctorat (*Teoria câmpurilor lexicale. Cu aplicație la terminologia populară a formelor de relief pozitiv*, coordonată de prof. Eugen Munteanu, dar îndrumată și de prof. Dragoș Moldovanu) și lucrările reprezentative pentru fiecare dintre direcțiile de cercetare abordate, indicate în titlul tezei de abilitare: semantică lexicală, semantică gramaticală, problematica semanticii numelui propriu, semantică poetică.

(1) În teza de doctorat am analizat istoricul complet al conceptului de ‘câmp lexical’, adică originea, dificultățile și finalitatea fiecărei încercări de determinare a unei structurări a lexicului până la studiile actuale. Contribuția esențială a tezei constă în distingerea clară între două direcții generale: direcția tradițională, care se identifică prin lucrările lui Jost Trier și Leo Weisgerber (anterioară semanticii structurale și care, prin cercetarea diacronică a unui câmp onomasiologic, demonstrează interdependența semantică a termenilor componenți) și direcția modernă, care se identifică prin lucrările lui E. Coseriu (elaborată în cadrul semanticii structurale, ca dezvoltare și depășire a celei dintâi, dar cu un alt obiectiv, și anume identificarea tipurilor de raporturi dintre termenii care formează un câmp lexical). Rezultatele obținute în cadrul direcției moderne, aplicate în teza de doctorat, trebuie valorificate în tratamentul lexicografic al termenilor care fac

parte dintr-un câmp lexical. De asemenea, acestea trebuie aplicate și în lingvistica computațională, care le poate utiliza în traducerea automată. Aceste aspecte, cu excepția celui din urmă, au fost aprofundate și ilustrate prin analize detaliate în articole ulterioare publicării tezei de doctorat.

În privința cercetărilor de semantică lexicală, am evidențiat, de asemenea, contribuțiile mele cele mai importante: coautor la cinci volume din seria *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688* (coordonată de prof. Eugen Munteanu), în cadrul cărora am contribuit la analiza morfologică și semantică a lexicului (contribuție distinsă cu *Diploma meriti causa* din partea Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași); autor al capitolului *Sémantique du roumain* (în *Manuel de linguistique roumaine*, coordonat de prof. Wolfgang Dahmen și prof. Eugen Munteanu), în care am prezentat un scurt istoric al semanticii ca știință în România, urmat de o descriere sintetică a semanticii istorice și variaționale a limbii române; autor al studiului *L'étymologie du roum. sein* (var.: săin, sărin) „gris”, în „Revue de linguistique romane”, o contribuție importantă în domeniul istoriei limbii române, și anume identificarea unui element latin moștenit; membru al proiectului *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom, Nancy), coordonat de prof. Éva Buchi și prof. Wolfgang Schweickard.

(2) Teoria numelui propriu, problematica semanticii și a traducerii numelui propriu sunt discutate în capitolul dedicat traducerii numelor proprii din monografia *Practici de traducere a numelor proprii în scrisul românesc premodern (1780-1830)*, în care, după ce am analizat teoriile filozofice despre „sensul” numelui propriu – teorii care au influențat lingvistica numelui propriu – am propus o diferențiere între „semnificația asociativă” și „semnificația etimologică”, specifice numelui propriu privit ca entitate lingvistică. Traducerea numelor proprii înseamnă, de fapt, traducerea semnificației lor etimologice, dacă aceasta este transparentă. Unele aspecte privind semnificația numelui propriu sunt discutate și în teza de doctorat, precum și în articolul *Numele propriu la Eugenio Coseriu*.

Lexicografia toponimică și etimologiile toponimice constituie o parte consistentă a activității mele de cercetare. Participarea la *Micul dicționar toponimic al Moldovei* (coordonat de prof. Dragoș Moldovanu și distins cu premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu” al Academiei Române) și articolele de toponimie presupun o cunoaștere aprofundată a

istoriei limbii române, a proceselor de formare a toponimelor și a fenomenelor datorate bilingvismului și contactelor lingvistice, precum și coroborarea acestora cu date din domenii conexe, în special istoria și geografia.

(3) Cea de-a treia direcție de cercetare, semantica gramaticală, este reprezentată prin studiile privind statutul predicatului lingvistic. Definirea predicatului (prin raportare la subiect), a verbului (prin semnificația lexicală) și a verbului copulativ (ca „element de legătură”) păstrează perspectiva logicii aristotelice și sunt orientate către realitatea extralingvistică desemnată, nu spre realitatea lingvistică. Am abordat acest aspect întâi la nivelul mai puțin general, cel al verbului copulativ, în *Logique et grammaire dans la définition du verbe copulatif*, unde am arătat rolul de element principal al verbului copulativ (prin informația completă a „timpului gramatical”) în cadrul predicatului nominal, atunci când perspectiva este cea lingvistică, și nu cea logică. Într-un alt studiu, *La théorie de la prédication entre logique et linguistique*, am tratat problema predicatului și, parțial, a verbului, păstrând aceeași perspectivă, arătând că gramaticile definesc predicatul pe baze logico-ontologice și că o astfel de definiție nu poate cuprinde diferitele moduri de realizare a predicăției lingvistice (adică nu doar propozițiile logice), fapt remarcat de mai mulți lingviști importanți, care nu au continuat însă cu studii în acest sens.

(4) Semantica poetică este reprezentată de studiile de semantică poetică eminesciană. Metoda privilegiată este critica internă. Obiectivul cercetărilor pe această temă este identificarea reprezentărilor conceptuale specifice ale anumitor realități și a modalităților prin care aceste reprezentări sunt redată prin cuvânt (sens propriu, sens latent, sens metaforic), ceea ce facilitează apropierea de universul creației eminesciene, așa cum se poate observa în articolele *Note despre reprezentarea timpului în lirica eminesciană* și „*Pal/ palid*” ca epitet metaforic în poezia lui Eminescu.

În finalul primei părți a tezei de abilitare apare o secțiune în care este evidențiată relevanța și actualitatea cercetărilor științifice realizate, o secțiune în care sunt prezentate activitățile de cercetare complementare (traduceri din limba germană, ediții etc.) și o secțiune în care este sintetizată activitatea în mediul academic (participarea cu comunicări la manifestări științifice internaționale, implicarea în organizarea de simpozioane științifice, activitatea ca membru sau ca director în proiecte de cercetare).

În partea a doua a tezei de abilitare am prezentat planul de dezvoltare a carierei. Îmi propun să continui cercetarea în direcțiile de cercetare amintite mai sus, cu obiectivul de a realiza lucrări monografice, dezvoltate în cadrul unor proiecte de cercetare: statutul lingvistic al numelui propriu, stratificarea toponimiei Moldovei, statutul lingvistic al predicatului, terminologia sării în spațiul romanic. Voi continua cercetările în direcția aplicării rezultatelor analizei câmpurilor lexicale în lexicografie și în traducerea automată, prin colaborarea cu specialiști din aceste domenii. De asemenea, voi continua colaborarea în cadrul proiectelor de cercetare în care sunt deja implicat: *Dicționarul Toponimic al Moldovei* (Departamentul de toponimie, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”), *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom, ATILF) și *Practici de traducere a numelor proprii în scrisul românesc*. Voi aprofunda cercetarea în domeniul semanticii poetice, acordând atenție în special creației eminesciene.

8.12.2020

CS III dr. Dinu Moscal